

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

ABOUT THE FINANCIAL AND SUBJECTIVE LEGAL EFFECT OF OPEN ACCOUNT PAYMENT AND TRANSFER IN BANK FOREIGN TRADE TRANSACTIONS

Ignat Papazov

D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

Abstract: The bilateral nature of foreign trade projections implies both mutual trust between the parties and the choice of adequate and feasible interests in their payment and payment form. Its normative complementarity with established domestic and international rules for such calculations reflects on the subjective commercial interest of counterparties and the economic balancing of relations between them while preserving the partnership in perspective. Significant in this sense are bank transfer and payment through an open account. They, at a given moment, are the necessary indications of the intensity of bilateral relations, their formal provision and correct finalization.

Keywords: bank transfer, cross-border partners, open account, share deal, commutation transaction, credit, commercial risk.

ЗА ФИНАНСОВИЯ И СУБЕКТИВНО-ПРАВЕН ЕФЕКТ НА ПЛАЩАНЕТО ЧРЕЗ ОТКРИТА СМЕТКА И ПРЕВОД В БАНКОВИТЕ ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОПЕРАЦИИ

Игнат Папазов

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов

Резюме: Двустранният характер на външотърговските разчети импликира както взаимното доверие между страните, така и избора на адекватна и изпълнима интересите им разчетно-платежна форма. Нормативното ѝ допълване с установените вътрешни и международни правила за подобен род разчети рефлектира върху субективния търговски интерес на контрагентите и икономичното балансиране на отношенията между тях при запазване на партньорството в перспектива. Показателни в този смисъл са банковият превод и плащането чрез открита сметка. Те, в определен момент, се явяват необходимите индиции за интензитет на двустранните отношения, формалното им осигуряване и коректно финализиране.

Ключови думи: банков превод, трансгранични партньори, открита сметка, акцесорна сделка, комутативна сделка, кредитно отношение, търговски риск.

*„Платежното средство влиза в обръщението, но едва тогава,
след като стоката вече е излязла от него“
Из „Капиталът“, Карл Маркс*

В сферата на търговските отношения, и в частност външотърговските контрактиции, стокoprитежателите влизат в контакт помежду си предимно като представители на двустранно съществуващи еквиваленти. Така, постепенно с развитието на стоковото обръщение, се установяват отношения, при които отчуждаването на стоката се разделя по време от реализирането на нейната цена. В контекста, парите самостоятелно приключват процеса на обръщение като абсолютно битие на разменната стойност или като всеобща стока. Но следва да се отбележи, че парите „не донасят никаква печалба на страната, в която се държат, освен, ако бъдат внасяни и изнасяни посредством външната търговия“¹.

Плащането по открита сметка е изключително разпространена форма от началото на ХХ-ти век в международната търговска практика. Ограниченият субективен интерес към нея се дължи на съпътстващите я търговски рискове и ниския кредитен рейтинг на част от участниците в международната търговия, който от своя страна генерира недоверие към тях. Ползването ѝ е базирано на предварително споразумение между купувача и продавача относно падежа на плащането, който обикновено е в края на календарния месец или в едномесечен интервал от доставката. Този вид плащане, познат още като “clean payment”, се реализира директно между партньорите, а обслужващите ги банки разполагат с чисто технически, сравнимо с акредитива и инкасото, позиции. Посредническата оторизация на банките ги ситуира като звена, осигуряващи навременното препращане на търговските документи без каквато и да било обработка или реално инкасиране на изразените в документите суми.

Плащането по открита сметка се явява експедитивна платежна форма, при която спецификата се състои във взаимно откриване на сметки между продавача и купувача, които се задължават и заверяват съобразно интензитета на доставките и относимото към тях финансово уреждане. При наличие на експедиция на стоки износителят с отделна пратка прехвърля на вносителя фактура, която в определени случаи може да е съпроводена с дебитно уведомление за сумата на дълга, отразима по сметката на купувача. Последният, след получаване на стоката и визираната фактура, извършва плащане, разпореждайки го на своята банка или в заверение сметката на продавача. Впоследствие, при набиране на предварително уговорената и дължима на бенефициента

¹ John Bellers, “Essays about the poor”, London, 1699, p. 13.

сума или с изтичане на съгласувания с продавача срок, дебиторът е длъжен да преведе в общия им размер стойностните престации по няколко последователни доставки.

Разгледаната платежна технология категорично не дава формална гаранция на доставчика, че ще си получи парите, освен ако при него има разполагаема предварително депозирана сума, номинално съответстваща на една доставка, или пък плащането да е обезпечено с банкова гаранция. Причината за тази нестабилност на разчетните отношения се корени в директното изпращане на договорената стока и приложените към нея документи на вносителя без обезпечаване на насрещното им покритие – било изцяло или частично. Утежняващо позицията на износителя обстоятелство е пълното дезинтересиране на банката от събирането на полагащите се по доставката суми. Налице е прекъсване на вътрешните отношения с международен белег между клиента–износител и обслужващата го финансова институция. Описаната технологична „дисхармония“ дава негативния си резон върху степента и интензитета на прилагане на основен правен принцип, залегнал изобщо в договорните отношения, а именно, за добросъвестността и разумната грижа – в условията на описания разчет. Тъкмо редът на протичането му изключва действието на това основополагащо договорно правило и производното нему изискване за банкови вискателност и безпристрастие при финализирането на обличените в договори съглашения. „Поради това, тази форма се прилага в случаите, когато продавачът има доверие в платежоспособността и платежоготовността на купувача“².

Плащането по открита сметка е приложимо преимуществено при малки периодични доставки на суровини и материали на дребни производители или при селектирани доставки на готови артикули от доставчика-производител към търговеца на дребно. При все потребностите, купувачите изявяват афинитет към разгледаната платежна форма, тъй като чрез междинните покупки се доставя количеството материали / стоки, предвидено за влагане в употреба и продажба за свършено кратко време. По този начин се редуцират собствените и привлечени средства, осигуряващи финансовото покритие на производствено–оперативния цикъл. Наред с това, вносителят получава възможност да разполага със стоката и да бъде неин собственик, преди да удовлетвори материалните претенции на доставчика. Всъщност, търговията посредством открита сметка представлява продажба с кредитен елемент, в алгоритъма на която качеството „кредитор“ се присвоява на доставчика, а „длъжник“ – на купувача. Мотивите за подобно възприятие могат да се резюмират в следните по-важни насоки:

- Едновременно с изпращането на стоката и документите към нея износителят губи контрол над доставката и юридическото право на собственост като фактор за този контрол;

- Вносителят дава съгласие за плащане в близко бъдеще, което от своя страна отлага във времето реализирането на материалното право на вземане и го поставя под действието на бъдещи несигурни събития;

- Вносителят може да се разпорежда със стоките по своя преценка, което пък е безусловен израз на деловата практика при покупка на стоки на кредит.

В този случай в полза на бенефициента би било оправдано начисляването на лихви, но минимизирането на риска от последващи търговски спорове и опростяването на разчетните процедури прави по-приемливо завишаването на цената на продадените стоки до размер, компенсиращ презумираната лихва. Успоредно с него, износителят ще отразява сумата на вземането си по откритата в търговските му регистри сметка с партидата на чуждестранния купувач. Ответно, вносителят ще превежда дължимата на

² Попов, Д. „Финансиране и плащания във външната търговия“, С., 1998, с. 57

контрагента му сума основно чрез банков превод – в определен с контракта между страните срок или незабавно, след получаване на документите по сделката.

На първо време се налага обобщението, че ограничената банкова намеса, сведена само до изпълнение нареждането за плащане, е сравнително успешно изместена от кореспондентските отношения между договорните страни, основани на взаимното доверие. Самият разчет силно наподобява банковите кореспондентски отношения в системата на т. нар. „Наши“ – „Nostro” и „Ваши“ – „Loro“- сметки, с единствената отлика, че тук трансферът на парични средства се реализира директно между контрагентите и по изключение – с техническото посредничество на банка. В потвърждение на казаното е прилагането на откритата сметка доминантно в отношенията между двама партньори, които са с паралелния статут на износители и вносители един спрямо друг. Констатира се, че откритата сметка е поливалентна разчетно-платежна форма, при която се агрегират и взаимно допълват кредитното отношение и паричната транзакция. Тук не следва да се акцентува върху разчетната технология като приоритетен фактор на разплащането, ерго, дали е потърсено или не съдействието на търговските банки. Обстоятелствата, при които се ползва откритата сметка - уреждане на валутни систематични връзки между страните – я окачествяват като вариация на платежна форма. Наред с това, крайният резултат, ефектът на всяка една търговска сделка, включително и с чужбина, е винаги престирането на сумите, уговорени между участниците в операцията. Целта на сделката най-после опира до финансово-паричния ѝ епилог, резултиращ върху ритмичността на бизнес-отношенията. В по-тесен смисъл, кредитният елемент, присъстващ в плащането по откритата сметка, е и форма на преференция на купувача, понеже стимулира покупката, съответно, продажбата, последица на което е тъкмо завършването на кръгооборота на авансирания капитал от износителя. Естествено, не само дълготрайните делови връзки и контракти са основен приложен „модалитет“ за откритата сметка. Тя се приема безрезервно, когато платецът / наредителят е платежоспособен. Другото изискване се опира на сигурността на износителя, че в страната на платеца няма да се извършват промени в нормативната регламентация на паричните потоци, които да попречат за скоростното превеждане на дължимата сума. Определящо условие обаче е доставчикът да има свободен капитал за продажба на стоките под отлагателни условия за плащането ѝ, по-конкретно - за предоставяне на търговски кредит на купувача или получаване на експортен кредит от продавача.

Плащанията по открита сметка предполагат минимизиране на разходите предвид избягването на многократните преводи на малки суми посредством банките и инкасиране на документи срещу заплащане на солидни комисиони и съпътстващи такси, каквото е положението при акредитива и инкасотото. Чрез оперативните характеристики на откритата сметка ясно се откроява диферансът между платежната операция и външно-търговската сделка - те са напълно отделни, респ. обособени, докато при упоменатите по-горе в изложението платежни форми преминаването на стоково-разпоредителните документи през банките и ангажирането на последните с обезпечаването на търговските интереси сближава двете оперативни вариации.

Налага се изводът, че плащането по открита сметка синтезира кредитно-платежната перманентност във външната търговия. Междувременно, тя е техническо средство за реализиране на стоково-парични претенции, диспониращи в двустранна възмездна сделка между износителя и вносителя. Сама по себе си обаче откритата сметка не е сделка, а абстрактен инструментариум за уреждане на споменатите претенции и осигуряване на нужната гъвкавост в частните отношения между задграничните

партньори. Тя е иманентен елемент на безналичното платежно движение, състоящо се в това, „че при него се движат само вписани по сметката пари“³.

В контекста, най-обикновена от гледище на техническото изпълнение форма на разплащане при външнотърговските сделки е **свободният превод**. Същият в значителна степен измества другите платежни способности – на фона на екстремната електронизация на валутните пазари. Освен като самостоятелна платежна форма, преводът се използва често и като техническа операция, подsigуряваща приложния алгоритъм и на останалите форми на плащане. Спецификата е в това, че „преводът се изразява самостоятелно, без водене на отделни сметки между вносителя и износителя, само в някои случаи, например: предварително превеждане на суми за малки пратки; заплащане на услуги, свързани със сметкообмена; плащания за комисионни, рекламации и др.“⁴.

В международните плащания преводът се разглежда като средство за осъществяване на конкретно избраното от контрагентите плащане. Известен е като „свободен“ поради необвързването с допълнителни изисквания между участниците и опериращите от тяхно име търговски банки. Единствено изискуемо е платецът своевременно да нареди на своята банка да преведе полагащата се сума на доставчика, а обслужващите финансови центрове изобщо да осигурят възможно най-ефективно получаването на сумата от бенефициента. В едно с това, приложните особености на превода го причисляват към платежните ефекти, статусът на които се обвързва с начина на реализиране на превода – пощенски, когато се осъществява пощенски трансфер; телеграфен – при трансфериране/предаване по телеграф или телекс; електронен – при използването му посредством електронна комуникация в уреждането на платежната операция между участниците в транзакцията. Неотменимо условие, залягащо в основата на ефекта от прилагането на превода във всички случаи, е доверието и сигурността между страните по международния търговски договор.

Редно е да се отбележи, че всеки вид превод - в процедурен аспект – представлява нареждане с определена форма и съдържание, с което се оторизира паричен трансфер в конкретна посока и от конкретно име. Нареддането се предявява самостоятелно от банката-наредител, когато последната оперира със собствени средства и извършва арбитраж на валутния пазар, но може да се разглежда и като акцептирано – тогава банката го приема от друго лице. Във втория случай преводът ще встъпи в приложение като технологичен способ за реализиране на договорни отношения между:

- Банката на платеца по договора за банков превод, с който дебиторът предоставя на банката определена парична сума с нареждане да я плати на посоченото от него лице;
- Вносителят-платец и бенефициентът, обвързани със сключената между тях търговска контракция;

Диспаратният характер на типовете нареждане не е само оперативно-функционален, но и субективно-правен и организационен. Така, при самостоятелно нареждане, в преводната операция се разполагат три лица:

1. Банка-наредител, разпореждаща задължаване на кореспондентската сметка в чуждестранния ѝ резидент;
2. Банка-платец, която изпълнява поредното плащане;
3. Бенефициент – лицето, в чиято полза се транзитира преводната сума.

В субективен аспект личи отсъствието на лицето-наредител, по искане на което се извършва преводът. Неговото участие затваря кръга от отношения, инструментален израз на които придава преводът с прието от банката нареждане. Обикновено това е

³ Заутер, В. „Основи на банковото дело“, Т. I, „Делфин“, Б., с. 344.

⁴ Първанова, Р. и Б. Пенчев. „Интереси на търговеца при външнотърговските сделки и плащания“, С., 1992, с. 46.

вносителят или длъжникът, комуто е вменено задължение да плаща на чуждестранния си партньор.

Преводното нареждане, известно като „payment order“, се съставя в свободна форма с минимум условия, които го правят изпълняемо за банката-платец. Такива се явяват валутата, в която гласи нареждането, и сумарният размер, името, адресът и номерът на сметката на бенефициента, идентификация на наредителя – с посочване номера на сметката му. Операциите, които банката е оторизирана да извърши отгук насетне, се доближават до тези, присъщи за инкасовите плащания – считано от момента на депозиране на нареждането в банката-платец. По-изчерпателната дескрипция на преводната форма налага обаче съдържателното съпоставяне на сходните на пръв поглед нейни означения като кредитен превод или вирмент. Съгласно действащото вътрешно банково законодателство банковият превод се възприема като реализационна форма на едностранното волеизявление на платеща, облечено в платежно, т.е. преводно, нареждане. Едва ли определението „наличен“ е адекватно на това му предназначение от позицията на банковия ангажимент. Наистина, износителят по операцията е своего рода кредитор на платеща, тъй като е реализирал доставката и очаква трансфер на стойността ѝ, но не и в рафинирания смисъл, вложен в горното определение. Елементарният характер на разчета би следвало да резонира и върху лаконичността на нормативната му регламентация – със запазване на термина „превод“ или на все още актуалната глоса „вирмент“. Редно е да се отбележи, че интерпретирането на превода допуска квалифицирането му и като договор, последицата на който е извършването на банков трансфер на суми. Наред с това, самата Наредба № 3 на БНБ от 18.04.2018 г. за условията и реда за откриване на платежни сметки, за изпълнение на платежни операции и използване на платежни инструменти, в новелата на чл. 8, ал. 2 вмята възприятието за банковия превод като разновидност на договор.

Редът за протичане на превода се свежда до активността на вносителя, комуто предстои плащане към чуждестранен партньор. Платецът закупува необходимата му чужда валута по текущ пазарен курс на обслужващата търговска банка и ѝ разпорежда да преведе така конвертираната сума на фиксиран задграничен адрес. Банката дава нареждане на чуждестранния си кореспондент в държавата на бенефициента да заплати сумата на соченото за получател лице. При получаване на нареждането се извършва успоредно заверо-задължаване на две отделни сметки – кореспондентската, на банката-наредител и тази на бенефициента, с който процедурен момент задълженията между двете страни, съответно, договорните връзки между тях, се прекратяват.

От дотук описаната оперативна консеквенция става ясно, че банковият превод е инкасо с обратен знак, тъй като при него е налице нареждане за плащане, докато документарната предпоставка на инкасото е антиподна и известна като „платежно искане“.

По правната си природа договорът за банков превод може да се разглежда като допълнителна сделка между клиента-наредител и неговата банка във връзка с движение на парични средства. Делегираното с него представителство на търговската банка може да се третира като активно, защото тя ще действа от името на представлявания или наредителя, упражнявайки платежните му obligations по вноса. Субсидиарните на това операции по изпращане на съобщения и авизиране на бенефициента за трансфера са съществен белег на вътрешното правоотношение между длъжника и банката му. Упоменатото отношение е диспаратно на връзката между двете разчетни страни, която се установява с отделен търговски договор. И макар преводната операция да е сходна с често практикувания договор в полза на трето лице, при съглашението за банков превод задължението към третото лице, какъвто е износителят, не възниква направо от уговорките между платеща и банката, а от самия външнотърговски договор. Въпреки

всичко, отношенията по превода не могат да бъдат обяснени само със сключването на една сделка – между платателя и получателя. Тази самостоятелна сделка очертава рамката на връзките между тях и детерминира валутния разчет, поради което можем да я определим като „основна“. Обособен от нея е именно договорът за банков превод, притежаващ отличителните признаци на договора за поръчка, „макар законодателно това да не е изразено изрично“⁵. Негов предмет, както бе посочено, е извършването на паричен трансфер по нареждане на доверителя-наредител и изпълнение от страна на банката-довереник. Казаното поражда презумпцията, че договорът за презграничен превод, както при местния такъв, е акцесорна, зависи от основната сделка. Тя се импликира в основния договор. В нейния режим има изисквания и особености, поставящи я в относителна самостоятелност и зависимост от външнотърговския договор:

- Тя е възмездна, но възнаграждението, което вносителят дължи на банката не се равнява на ангажимента му по доставката, а се свежда по-скоро до комисионни плащания и покриване на банковите разноски по превода. Не е изключено те да се прихванат от банката във вид на процентна част от договорната сума.

- Горното разчетно обстоятелство е и поредното потвърждение за зависимия, вторичен характер на банковия преводен договор. Външнотърговският превод може да се разглежда и като договорно основание по комутативна сделка, защото и платецът, и банката знаят какво дължат, съответно ще получат при извършването на изискуемите действия с възмезден характер. Спазено е и условието за еквивалентност на престациите, изразяващо се в покриване на банковите технологични разходи по преводната операция.

Специално за нуждите на външнотърговския оборот възниква дискурсна полемика, касателно необходимостта от опростяване на преводните процедури. Проблемът се генерира главно около момента на изпълнение на преводното нареждане и опциите за неговото оттегляне.

В крайна сметка, в обхвата на възможностите за отмяна или изменение на преводното нареждане от вносителя, след авизиране на получателя за представянето му, вкл. и по реда на т. нар. „коригиращи преводи“, регламентирани с чл. 11-13 от вече позованата Наредба № 3 на БНБ от 18. 04. 2018 г., платежната инициатива би преминала у бенефициента, който непосредствено преди плащането ще добие статуса на принципал, а споразумението за банков превод ще се категоризира като договор в полза на трето лице – бенефициент. Най-после, самата преводна операция би се възприела като превод с отложен платеж. Така ще се избегнат допустимите начални диспропорции в стоково-доставните отношения, рефлектиращи върху негативното разместване на блага в „патримониумите“ на вносителя и износителя. Допълнително предимство, разполагащо ефекта си върху последващото уреждане на търговските претенции, ще е запазването на собственическите / частноправните контролни права на бенефициера спрямо доставката и следващото редуциране на риска от похабяване на стоките.

Може да се добави тук, че независимо от очертаните проблеми, международният превод запазва актуалното си приложение, обяснимо с физическото уреждане на тясно партньорските отношения чрез обикновеното, нискоразходно движение на валутните средства по банковите сметки на фирмите от едната и другата страна. Те са позиционирани в страните на контрагентите или трети страни, в които се поддържат и банковите сметки и валутите, които оперират в международното плащане. Особеност е, че определени трактовки на международния превод в макроикономически план го аналогизират с инкасо – тъкмо поради доближаването на поръчението за превод / преводното нареждане до съгласието за инкасо. Счита се, че „поръчението за превод най-често в оригинал служи като удостоверение на банката, че нейният клиент е съгласен да

⁵ Герджиков, О. „Търговски сделки“, ИК „Труд и право“, С., 2000, с. 28.

бъде натоварена сметката му и се подписва от клиента⁶. При това, общото между сравнените положения е, че и в двата случая се поема задължение към получателя-износител. Но докато при инкасото е важна едностранната деятелност на износителя, то при превода активността на износителя е поставена под въпрос или е в относителна зависимост от намеренията на платеща. От позицията на банковия посредник международният превод е двустранна, комутативна и акцесорна на външнотърговския договор сделка. Също тъй, тя може да се наименова принципно и като договор за подсигуряване на търговската дейност. Подходящо е и вариативното му разглеждане като договор в полза на трето лице, изхождайки от търговското съглашение между вносителя и износителя. Този рационален вариант за тълкувателно разглеждане на превода спомага за утвърждаването му като текущия по същината си договор за обезпечаване на търговските отношения между трансграничните партньори.

Вместо обобщение, анализирани в изложението две традиционно установили се разчетно-платежни форми с чужбина, се явяват поотделно уникален специфичен алгоритъм, който, поставен в зависимост от договорната воля на контрагентите, гарантира реализирането ѝ във времето – чрез постигане на целените от договорните страни платежни ефекти.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Заутер, В. „Основи на банковото дело“, Т. I, „Делфин“, Б.
2. Наредба № 3 на БНБ от 18.04.2018 г. за условията и реда за откриване на платежни сметки, за изпълнение на платежни операции и използване на платежни инструменти.
3. Попов, Д. „Финансиране и плащания във външната търговия“, С., 1998.
4. Първанова, Р. и Б. Пенчев. „Интереси на търговеца при външнотърговските сделки и плащания“, С., 1992.
5. John Bellers, “Essays about the poor”, London, 1699.

⁶ Заутер, В. Цит. съч., с. 351